

LUNDS
UNIVERSITET

Konstitutioner – tandlösa verktyg?

En studie av två konstitutioners roll för ursprungsbefolkningens
rättigheter i Bolivia

Sanna Sjöblom

Mänskliga Rättigheter
Höstterminen 2009

Handledare: Dr. Olof Beckman

Abstract

During the last decade, a new trend has emerged among several Latin American countries in changing their constitutions. The reforms have by many been welcomed, especially among the indigenous peoples who have, since the colonization of the continent, been marginalised compared to the rest of the population. Bolivia is the country who most recently changed its constitution, now with a big focus on the indigenous part of the population. The design of a constitution has shown to be crucial for the identity for the people, and can contribute to unite or divide a state. This is particularly true when it comes to divided societies, where a constitution carries out an extra heavy burden. The purpose of this thesis is to investigate the results of the constitutional reforms on the indigenous peoples of Bolivia and how the identity of the Bolivian people has been affected. Bolivia qualifies as a divided society, making it possible to apply a theory of these kinds of societies to the thesis.

Key words: constitution; indigenous peoples; Bolivia; divided society; identity

Innehållsförteckning

Abstract.....	1
Innehållsförteckning.....	2
1 Inledning.....	4
1.1 Frågeställning.....	4
1.2 Avgränsningar.....	5
1.3 Teori.....	5
1.4 Metod.....	6
2 Bolivia.....	8
2.1 Bolivia – ett land delat på flera sätt.....	8
2.1.1 Evo Morales.....	9
2.2 Början till förändring.....	10
3 Konstitutioner.....	12
3.1 En konstitutions funktion.....	12
3.2 Att skapa en konstitution.....	14
3.2.1 Konstitutionens tillkomst i Bolivia.....	15
3.3 Konstitutioner i delade samhällen.....	15
3.4 Internationella dokument.....	16
4 Vad som har skett – skillnaderna mellan två konstitutioner.....	18
4.1 Nationella språk och definitioner.....	18
4.2 Rättigheter och skyldigheter.....	19
4.3 Nationalisering och autonomi.....	20
4.4 Rättssystemet.....	21
4.5 Förändringar på andra områden.....	22
5 Förändringar i praktiken.....	23
5.1 Polleras.....	23
5.2 Traditionell medicin.....	24
5.3 Jordreformer.....	24
6 Slutsatser och diskussion.....	26
Referenser.....	28
Litteratur.....	28
Övrigt referensmaterial.....	28

Förkortningar

FN	Förenta Nationerna
HDR	Human Development Report
HRW	Human Rights Watch
ILO	International Labour Organisation
LPP	Ley de Participación Popular
MAS	Movimiento al Socialismo
OAS	Organization of American States
PODEMOS	Poder Democrático Social
YPFB	Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos

Översättningar

campesino	bonde; i 1967-års konstitutions fall person från ursprungsbefolkningen
la Media Luna	halvmånen; utgörs av Santa Cruz, Tarija och Chuquisaca
Pachamama/ Madre Tierra	Moder jord
la presidenta/ el presidente	presidenten; i sin feminina och maskulina form

1 Inledning

En konstitution är det grundläggande dokumentet för en stat. Här fastslås vilken typ av stat det är, man finner grunden till medborgarnas rättigheter och hur makten i staten ska fördelas. Men vilken inverkan har då en konstitution egentligen i en stat? Är det enbart fina ord på ett fint papper, eller uppfylls faktiskt de ofta högrivande formuleringarna som staten så högtidligt åtar sig? Konstitutioner kan även ha en identitetsskapande roll, och en konstitutions funktion i ett delat samhälle blir extra viktig.¹ En genomgående trend de senaste åren har varit en reform av staters grundlagar. Många länder har en ofta bortglömd minoritets- eller ursprungsbefolkning, och dessa har i många fall varit i fokus för utvecklingen av konstitutionerna. En vänstervåg har under det senaste årtiondet dragit över Latinamerika, och här finner man flera exempel på reformer som inkluderar ett lands ursprungsbefolkning. Länder som Venezuela, Ecuador och Bolivia har de senaste åren skrivit om sina konstitutioner, och ursprungsbefolkningen har i dessa fått en framträdande roll. Hur implementeras då förändringarna i praktiken? Bolivia är det av dessa länder med den största delen ursprungsbefolkning – indianer – och även de som har gjort de mest banbrytande förändringarna. Indianerna och deras rättigheter står nu i fokus i konstitutionen. Dokumentet är fortfarande färskt, det röstades igenom så nyligen som den 25 januari 2009. Frågan är då om den har haft lika stor förändring i praktiken, som den har haft på papper, när det gäller indianernas rättigheter.

1.1 Frågeställning

Denna studie går ut på att undersöka hur en konstitution påverkar rättigheterna för ursprungsbefolkningen i ett land. Jag vill undersöka vilken betydelse en konstitution har för ett etniskt delat samhälle, och i fokus för studien står Bolivia. Till min hjälp har jag landets två senaste konstitutioner, från den 2 februari 1967, samt den nya, från oktober 2008. Jag kommer att göra en jämförelse av indianernas rättigheter i dessa två, och se till hur dessa har utvecklats samt hur förändringarna implementeras i praktiken. Jag ska även se till den roll en

¹ Choudhry, Sujit, 2009, "Constitutional Design for Divided Societies", s. 5ff; samt Healy, Susan, 2009, "Ethno-Ecological Identity and the Restructuring of Political Power in Bolivia".

konstitution har för identitetskänslan hos människorna i Bolivia, och se om den nya bidrar till en gemensam identitet för landets många etniska grupper.

1.2 Avgränsningar

Jag begränsar min studie till att röra Bolivias ursprungsbefolkning, även benämnda indianer, och de två konstitutioner som nämns ovan. Inga föregående konstitutioner till dessa två kommer att undersökas. Stora förändringar har gjorts i konstitutionerna även när det gäller områden som rätten till utbildning, ekonomi, samt befolkningens grundläggande rättigheter. Rättigheter har inte bara utökats till att röra grupper som ursprungsbefolkningen, utan även barn och unga, äldre, samt personer med funktionshinder. Frågan rör dock konstitutioner och effekten på ursprungsbefolkningars rättigheter, så därför kommer dessa övriga grupper inte att uppmärksammas i denna studie.

Bolivias president, Evo Morales, har även en stor del i utvecklingen för ursprungsbefolkningens rättigheter. Jag kommer dock inte att fokusera mig på hans politik utöver detta område, så hans roll för socialismens allt starkare fäste i Latinamerika kommer här inte att diskuteras.

1.3 Teori

Jag utgår från tankar och föreställningar hos främst tre kunniga på området för konstitutioner – om dess roll för stater, identitetsskapandet och den funktion de ska uppfylla i ett delat samhälle. Jag utgår från teorin om delade samhällen (divided societies) av Arend Lijphart. Han gör en distinktion mellan homogena och pluralistiska samhällen. I det homogena samhället finns det inga motsättningar som grundar sig på språk, etnicitet, religion, eller dylikt, befolkningen har dessa nämnare gemensamt. I ett pluralistiskt samhälle förekommer en mängd av olika språk, kulturer, religioner och grupper.² Men, ett delat samhälle rör inte enbart dessa områden, utan även politiken. Choudhry förklarar på ett enkelt sätt Lijpharts tes som att de politiska kraven är uppställda efter de etniska skiljelinjerna i samhället, och efter de intressen dessa grupper har.³ Politiska motsättningar utifrån etnisk tillhörighet är alltså ett faktum. Bolivia är en stat som faller in under denna definition av ”divided society”, vilket är en av orsakerna till att landet har fått hamna i fokus för studien.

² Lijphart, Arend, 1977, *Democracy in Plural Societies*, s. 71ff.

³ Choudhry, Sujit, 2009, *Constitutional Design for Divided Societies*, s. 5f.

Vidare använder jag mig av Choudhrys förklaring av en konstitutions roll i ett delat samhälle. Han menar att en konstitution i ett sådant samhälle måste gå längre, och han kallar den för ”the principal vehicle for the forging of a common political identity by creating the institutional spaces for shared decision making among members of different ethnocultural groups”.⁴ Vad han menar är, att konstitutioner kan verka identitetsskapande och med hjälp av formuleringar, inkludering och institutioner kan man få ett delat samhälle att fungera. Genom att låta alla få en del i beslutsfattandet skapas en gemensam politisk identitet. Vidare förklarar han att den identitet som ett medborgarskap ger, och som definieras i en konstitution, fyller en funktion genom att legitimera rättsordningen. Det skapar stabilitet i samhället då alla tilldelas samma status och rättigheter.

En person som har utvecklat identitetsfrågan ytterligare, och som använder sig av det i fallet Bolivia, är Susan Healeys begrepp angående etnisk-ekologisk identitet (ethno-ecological identity).⁵ Denna identitet grundar på hur människan är formad av, och hennes relation till, sin omgivning. Hon koncentrerar sig på den demografiska uppdelning som finns i Bolivia, där ursprungsbefolkningen främst lever uppe i bergen, och man finner de vita i låglandet.⁶ Hon ser denna identitet som avgörande i att förstå den politiska situationen i dagens Bolivia. Det är även här man finner de politiska lägren, vilka alltså mer eller mindre är geografiskt uppdelade.

I min studie utgår jag från teorin om ett delat samhälle, i kombination med den identitetsskapande funktion en konstitution kan ha. Jag utgår från att Bolivia är ett delat samhälle, politiskt, etniskt, kulturellt, språkligt, samt demografiskt.

1.4 Metod

För att arbeta fram mitt resultat har jag som mitt primärmaterial använt mig av de två konstitutionerna i fråga – från 1967 och från 2008 – och gjort en jämförelse av hur indianernas rättigheter har utvecklats från den föregående till den nuvarande. Förutom de två konstitutionerna har jag använt mig av artiklar, nyhetsutdrag, informationssidor om Bolivia samt teorier om konstitutioner. Jag har också haft mejlkontakt med två kunniga på området – DN:s utrikeskorrespondent Eric de la Reguera, samt tidskriften Latinamerikas före detta

⁴ Choudhry, Sujit, 2009, *Constitutional Design for Divided Societies*, s. 6.

⁵ Healy, Susan, 2009, ”Ethno-Ecological Identity and the Restructuring of Political Power in Bolivia”, s. 83ff.

⁶ Återkommer till denna situation i kapitel 2.1.

sakkunniga på Bolivia, Jessica Nilsson, och använder mig av deras empiriska kunskaper om vad som har skett i praktiken.

De tidningsartiklar och nyhetsutdrag jag har använt mig av har jag granskat kritiskt, men risk finns att information kan vara felaktig eller snedvriden. Att jag sedan kompletterar denna information med svar från två kunniga på området kan dock styrka den information jag har inhämtat från diverse tidsskrifter och internetsidor. De förändringar som konstitutionen innebär i praktiken står i mycket fortfarande att vänta, vilket gör att mer rapportering om dem ännu väntar.

En begränsning i min undersökning kan man finna i mina inte helt perfekta kunskaper i det spanska språket. Jag har gjort en noggrann genomläsning av båda konstitutionerna, men det kan finnas formuleringar och nyanser som jag inte uppfattar och därför går miste om i min framställning. Trots det anser jag mig ha fått en god förståelse av båda konstitutioner som har undersökts, och de fel som eventuellt har uppstått skulle inte vara avgörande för mitt resultat.

Jag börjar med en kort överblick över Bolivia: landets historia, det politiska klimatet, ursprungsbefolkningens situation, vad som har lett till förändringarna, samt en kort presentation av Evo Morales, den förste indianske presidenten. Därefter följer konstitutionerna, funktionen, skapandet och rollen för ett etniskt delat samhälle. Med kunskaper om Bolivia och konstitutioner, fortsätter jag med en jämförelse mellan landets konstitution från 1967, med den som har ersatt denna från 2008. Efter det ges exempel på praktiska förändringar som har skett i samhället till följd av den nya konstitutionen. Det centrala ligger då på de delar som rör ursprungsbefolkningen. Jag avslutar med mina slutsatser och en diskussion.

2 Bolivia

Bolivia är ett mångkulturellt land med en befolkning på ungefär tio miljoner invånare. Av dessa identifierar sig runt 62 procent som indianer, och den övriga delen av befolkningen utgörs av ättlingar till européerna, mestiser och en liten del afrobolivianer (ättlingar till slavar från Afrika som togs till Bolivia). Trots en övervägande majoritet av ursprungsbefolkning har landet sedan spanjorernas ankomst på 1500-talet styrts av en minoritet av vita, vilka har utgjort eliten i landet. Kolonisationen präglades av en hård tillvaro för indianerna, där de utnyttjades som arbetskraft för bland annat utvinning av landets då rika silvergruvor. Bolivia frigjorde sig från Spanien 1825, men interna splittringar och krig med grannländerna bidrog till en försvagad stat och stora förluster av territorium.⁷ Militärjuntor har under andra hälften av 1900-talet avlöst varandra, men 1982 övergick landet till att bli en demokrati. Indianernas situation har de senaste årtiondena förbättrats något, men trots det lever fortfarande två tredjedelar av Bolivias befolkning under fattigdomsgränsen, varav den övervägande delen av dessa utgörs av ursprungsbefolkningen.⁸ De senaste åren har dock varit omvälvande för landet. Den förste presidenten med indianskt ursprung, Evo Morales, har valts. Landets konstitution har skrivits om, och den uppmärksammar och erkänner nu sin ursprungsbefolkning. För att förstå den nuvarande situationen i Bolivia behöver man först en kort överblick över de etniska spänningar som finns i landet, samt över det politiska läget som präglar det.

2.1 Bolivia – ett land delat på flera sätt

Bolivia är både etniskt och demografiskt uppdelat. Förutom att det förekommer en uppdelning mellan den vita delen av befolkningen och den ursprungliga, kan indianerna fördelas i ytterligare trettiosex olika stammar, med lika många olika språk⁹. Indianerna är dock organisatoriskt enade över stamgränserna, och en större åtskillnad mellan stammarna är i det

⁷ The Bolivian Information Forum, "Country Profile", hämtad 091215.

⁸ HRW, Country Summary: Bolivia, 2009.

⁹ The Bolivian Information Forum, "People", hämtad 091212.

här fallet onödig. (De kommer alltså här, för enkelhetens skull, att fortsätta benämnas som en grupp). Demografiskt lever även vita och indianer åtskilda. De sistnämnda lever främst i det västra andinska höglandet, där de i stor utsträckning sysselsätter sig som jordbrukare. I öst, i det amazonska låglandet, lever den vita, rikare delen av befolkningen. Här finner man även landets ekonomiska centrum med de stora naturtillgångarna av gas och olja.¹⁰ Politiskt är landet uppdelat i samma läger, där Evo Morales största stöd går att finna hos ursprungsbefolkningen. Hans främsta motståndare utgörs av medlemmar från den historiska eliten i landet. Det är dessa som har tjänat minst på Morales nya politik, vilket har bidragit till ökad spänning mellan landets olika delar. Högeroppositionens största parti är Podemos. Anhängarna till partiet finner man i vad som kallas la Media Luna, halvmånen, vilken utgörs av Santa Cruz, Chuquisaca och Tarija. Man finner dessa i Bolivias lågland, och runt en tredjedel av landets befolkning lever här. I folkomröstningen gällande landets nya konstitution var det här den röstades ned. Trots det var det fortfarande en majoritet av befolkningen (61,43 procent) som röstade för förändringarna. Denna geografiska uppdelning i valresultatet har fått personer som Jorge Quiroga, ledare för Podemos och före detta president, och Branko Marinkovic, ledare för Comité Cívico i Santa Cruz, att hävda att resultatet borde ses som ogiltigt. När en så stor del av Bolivias befolkning inte stöder reformen har de, och andra på högersidan, krävt att konstitutionen skall göras om och en ny folkomröstning skall hållas.¹¹ Detta har inte hörsammats i La Paz, och konstitutionen trädde i kraft den 7 februari 2009. Valet är dock giltigt och konstitutionen röstades igenom med en klar majoritet.

2.1.1 Evo Morales

Juan Evo Morales Ayma valdes till president i Bolivia den 18 december 2005, med 53,7 procent av rösterna och ett valdeltagande på 85 procent.¹² Han installerades till sitt ämbete med två ceremonier, en inspirerad av den indianska kulturen den 21 januari 2006, samt en andra, officiell och traditionsenlig, dagen efter i La Paz. Valet att hålla en indiansk ceremoni speglar den nya politiken presidenten står för, ett inkluderande av sin ursprungsbefolkning och deras traditioner även i officiella sammanhang.

Morales har sitt politiska ursprung från fackföreningar i Chapareregionen i centrala Bolivia, ett område känt för sina många kokaodlare. Det är även här motståndet mot de

¹⁰ von der Heydt-Coca, Magda, 2009, "Neoliberal Agenda in Bolivia and its Aftermath", s. 348.

¹¹ de la Reguera, Eric, 2009-01-29, "Omsröstningen befäste Bolivias splittring".

¹² The Bolivian Information Forum, "Elections 2005/2006", hämtad 091214.

tidigare regimerna först växte fram, vilket har just med kokaodlandet att göra. Under 1980- och 1990-talen inledde den bolivianska staten, understödd och mer eller mindre påtvingad av USA, en kamp mot odlingen av koka. Förutom sin traditionella användning av indianerna, används kokablad i framställningen av kokain. Droghandeln upplevde ett enormt uppsving under dessa årtionden, och Bolivia blev en av de största råvaruproducenterna i världen. USA:s intresse ligger i att de är den störste konsumenten av varan, och de vill stoppa källan till drogernas tillkomst.¹³ Morales arbetade under den här tiden i ett av fackförbunden för kokabönder. Det var även då som han, tillsammans med andra fackförbund och indianrörelser, grundade ett politiskt parti, som slutligen kom att bli dagens Movimiento al Socialismo – MAS – Rörelse för Socialism. Idag är partiet i majoritet, och Morales företräder och leder det. MAS arbetar bland annat för indianernas rättigheter och deras ställning i Bolivia. Det har sin utgångspunkt i indianska traditioner och intressen, och stödjer odlandet av kokan och dess traditionella användning i ursprungsbefolkningens kultur.¹⁴

Delade meningar finns om Morales. Presidentvalet som hölls den 6 december förra året visar tydligt på att han är en populär president - han vann med 62 procent av rösterna¹⁵. Men DN:s Latinamerikakorrespondent, Eric de la Reguera, vittnar om att en polarisering även finns i rapporteringen om presidenten och landets politik, förutom den splittring man finner hos befolkningen. Medier som lutar mer åt höger framställer det gärna som att Morales bidrar till att dela Bolivia ytterligare, medan mer vänsterinriktade medier ställer sig positiva till honom. Det här är något som är genomgående i hela Latinamerika, i rapporteringen om Bolivia och om vänstervågen i flera av länderna.¹⁶ Beroende på politisk färg rapporteras det med stor skillnad mellan medierna.

2.2 Början till förändring

Första steget för den omvälvning som har skett i Bolivia, vilken har lett till dess förste indianske president och en konstitution som erkänner sin ursprungsbefolkning, går att spåra tillbaka till 1952. Då genomfördes en nationell revolution i landet som ledde till regeringsskifte, jordreformer, nationalisering av gruvdriften, samt allmän rösträtt – även för

¹³ Healey, Susan, 2009, "Ethno-Ecological Identity and the Restructuring of Political Power in Bolivia", s. 91.

¹⁴ The Bolivian Information Forum, "Evo Morales and MAS", senast besökt 091216.

¹⁵ MAS officiella hemsida, senast besökt 091216.

¹⁶ Mejlintervju, Eric de la Reguera, 091211.

indianerna. Det var vid denna tid fackförbunden växte sig starkare, och de rörelser som kom att utvecklas under och efter militärdiktaturen började ta form. Den nya regimen höll dock endast till 1964, då den första militärkuppen genomfördes i Bolivia.

Politiken efter 1982 och militärdiktaturens fall karakteriserades av nyliberalism, privatiseringar och kokapolitik. Trots att målet var att förbättra landets ekonomi och befolkningens levnadsstandard, gick det dåligt för Bolivia. Missnöjet växte hos befolkningen, och det är denna situation som gjorde det möjligt för indianrörelserna att växa sig så stora och mäktiga.¹⁷ Morales har här funnit grunderna till några av sina vallöften, att avskaffa nyliberalismen, de koloniala drag som finns kvar i landet och nationalisera de rika naturtillgångar som går att finna, samt legalisera kokan. Dessa löften har bland annat uppfyllts i och med den nya konstitutionen, men även andra reformer har genomförts. Exempel på vad Morales reformer och politik har lett till följer i kapitel 4 och 5.

¹⁷ Healey, Susan, 2009, "Ethno-Ecological Identity and the Restructuring of Political Power in Bolivia", s. 97.

3 Konstitutioner

Konstitution, som på latin betyder ”inrättning” eller ”stadgad ordning”, har för en stat precis den funktionen – det är den nedskrivna ordning av hur maktfördelning, grundlagar och rättigheter fungerar och existerar i en stat. I en konstitution fastslås även medborgarnas identitet, något som kan bli besvärligt för minoritets- och ursprungsbefolkningar i ett land. Om en konstitution inte uppmärksammar dessa gruppers särskilda rättigheter, som rätten till sitt eget språk, sin kultur och sina traditioner, finns risken att de alieneras från samhället och blir en slags andra klassens medborgare. Alla stater är utformade på olika sätt och kräver på så sätt olika slags konstitutioner. En exakt universell modell av hur den ska utformas skulle inte vara användbar, utan kunniga på området verkar vara överens om att situationsanpassning för varje stat är nödvändig.¹⁸ Vilka funktioner fyller då en konstitution? Hur påverkar dess utformning ursprungsbefolkningen i en multietnisk stat?

3.1 En konstitutions funktion

Konstitutionalism är en form av självbegränsning skapad av staten själv. Det är lagar som har formats så att de står över statens makt, och hindrar staten från att kunna handla hur som helst. Konstitutionens huvudfunktion är att både möjliggöra politiskt beslutsfattande samt begränsa det, med ändamålet att makten inte ska missbrukas samtidigt som tillvägagångssätt ska förenklas och göras effektiva.¹⁹ Riktlinjer finns för hur statstjänstemän ska väljas och tillsättas, hur makten mellan institutionerna ska fördelas, samt hur de grundläggande rättigheterna för medborgarna i landet ser ut. I Sverige, till exempel, har vi fyra grundlagar, vilka sedan utgör underlaget till våra lagar. Dessa är yttrandefrihetsgrundlagen, tryckfrihetsförordningen, successionsordningen samt regeringsformen.²⁰ Lagarna är i sin tur fler och mer grundligt utformade än dessa grundlagar. En skillnad dem emellan är att grundlagarna är svårare att ändra. Svårigheten att förändra fungerar som ett skydd av dem, och anledningen är att möjligheten till att missbruka makt och ta förhastade beslut skall minimeras. Här finner man ett resultat till den självbegränsning staten har infört på sig själv.

¹⁸ Human Development Report 2004, Foreword, s. V.

¹⁹ Choudhry, Sujit, 2009, ”Constitutional Design for Divided Societies”, s. 5.

²⁰ SFS, Regeringsformen (1974:152), 1 kap., 3§.

Det är inte omöjligt att förändra Sveriges grundlag, men hur det går till är alltså reglerat och möjligheten att göra det är begränsad. På så sätt uppfylls konstitutionens båda huvudfunktioner i detta fall – det finns tillvägagångssätt för att ändra lagarna, men hur det görs är begränsat. I Sverige krävs att två likadana beslut fattas av riksdagen, med ett allmänt folkval mellan dessa beslut, för en förändring av våra grundlagar.²¹ I Bolivias fall krävs det att en konstituerande församling tillsätts, vilket kan komma som ett krav från folket, gräsrots- och politiska organisationer. Den konstituerande församlingen skriver konstitutionen, vilken sedan ska bli godkänd av minst två tredjedelar av de närvarande ledamöterna. Efter en folkomröstning där folket är för förändringarna, kan en grundlagsförändring gå igenom (2008, artikel 411). Så har det gått till i och med landets senaste konstitutions tillkomst. Kravet kom från början från indianrörelser och gräsrotsorganisationer, och reformen var en av förutsättningarna för att Morales skulle få stanna kvar vid makten.

En konstitution får olika funktioner i olika stater. Alla stater är sammansatta på olika vis, precis som deras befolkning kan vara sammansatt av olika grupper. I en helt homogen stat behöver inte hänsyn tas för grupprättigheter, för kulturella skillnader, för olika språk, och så vidare. En homogen stat är dock något extremt ovanligt, och i dagens alltmer globaliserade värld behöver man nu se till dessa rättigheter.²² En konstitutions funktion i en multietnisk stat blir alltså viktigare och får en tyngre uppgift, i och med att den behöver ta hänsyn till fler områden. Saker som religionsfrihet, rätten till att tala sitt eget språk, att få utöva sina egna traditioner blir plötsligt extra viktiga, då en persons rättighet att ha dessa friheter inte ska inskränka någon annans.

En ny konstitution kan också vara ett sätt för ledare att ta sig till makten, vilket är något som Cameron²³ menar. Han syftar här på Hugo Chávez, president i Venezuela, som med hjälp av en reform har skapat ett politiskt landskap som passar honom själv. Men man kan även föra över den här idén på Morales. Han har i sin tur uppfyllt ett krav på reform som kom från de indianska gräsrotsorganisationerna. Han gick till val med löftet om en stärkt ställning för ursprungsbefolkningen, där ett av tillvägagångssätten var en konstitutionsreform. Här finner man en skillnad i hur konstitutioner kan användas. Morales uppfyllde en önskan från en majoritet av det bolivianska folket. Chávez behövde ändra konstitutionen för sin egen makts skull. Självklart fyller den nya konstitutionen i Bolivia en bättre funktion även för Morales

²¹ Riksdagen.se, "Grundlagarna".

²² Human Development Report 2004, s. 3ff.

²³ Cameron, Maxwell A., 2009, Latin America's Left Turns: Beyond Good and Bad, s. 340.

och hans position vid makten. Men han grundar sin politik i indianska organisationer, medan Chávez har kommit ”uppifrån”, och reformerat på eget bevåg och sedan skapat sig en populär grund hos befolkningen. Morales hade redan detta stöd i och med att han vann valet. Konstitutioner kan alltså bli ett användbart verktyg både för att ta sig till makten, och för att hålla sig kvar där.

3.2 Att skapa en konstitution

På senare år har synen på konstitutionens roll för en stat delvis förändrats. Minoriteter och ursprungsbefolkningar har de senaste årtiondena fått en större uppmärksamhet internationellt sett, och de kräver nu sina rättigheter. Internationella dokument har upprättats som fastslår dessa gruppers rättigheter, och deras roll för skapandet av konstitutioner följer senare.

Många stater som frigör sig från tidigare koloniserare, tar sig ur konflikter, och där tidigare marginaliserade grupper slutligen får göra sin röst hörd, väljer också ofta att ”börja om” genom att skapa en ny konstitution. I Bolivia har ursprungsbefolkningarna blivit bättre på att organisera sig och de kan nu kräva sina rättigheter. De internationella dokument de har i ryggen hjälper dem, men det är deras motstånd och organisation mot det tidigare förtrycket som främst har gjort dem framgångsrika. Styrkan finner de i sin identitet, vilket enligt Healey har gjort det möjligt för dem att organisera sig och är något som driver dem.²⁴

Vid skapandet av en konstitution är det viktigt att man ser till helheten i samhället. Vilka grupper finns? Vilka särskilda krav har de? Vilka rättigheter måste uppfyllas? Det har visat sig att för stater som tar sig ur konflikter kan en konstitutionsförändring ge den nya regeringen större legitimitet och stöd från folket. En konstitution blir en nystart för samhället, och som ett steg bort från det som har varit. Den blir ett viktigt instrument för vad man skulle kunna kalla självkänslan för en stat. För före detta kolonier och lydstaten blir den ett slutgiltigt bevis på sin egen fri- och självständighet.

En risk och ett problem i detta nya skapande är dock om man fokuserar allt *för mycket* på nu. När en stat kommer ut ur en konflikt kan de etniska identiteterna vara som mest markanta. Identiteterna är det som utgör samhället, och man vill ta hänsyn till dessa. Det här är något Pildes²⁵ argumenterar för, att om man har för mycket fokus på de etniska och politiska relationerna just vid skrivande stund, riskerar man att segmentera dessa uppfattningar och

²⁴ Healey, Susan, 2009, "Ethno-Ecological Identity and the Restructuring of Political Power in Bolivia", s. 97.

²⁵ Pildes, Richard, H., "Ethnic identity and democratic institutions: A dynamic perspective", Choudhry ed, s. 173f.

bidrar till ett fortsatt polariserat samhälle. Konstitutionen får då inte den funktion den bör ha. Situationsanpassning kan kännas naturligt vid ett sådant tillfälle, och man vill göra allt klart och tydligt. Men vad som är viktigt, och det Pildes verkar vilja få fram, är att de som skapar en konstitution måste vara oerhört lyhörda och se till konsekvenserna av varje formulering och ordval de gör. Resultatet av deras arbete kan avgöra om ett land faller tillbaka i konflikt, eller går mot ett mer harmoniserat, ”multiidentiskt” samhälle.

3.2.1 Konstitutionens tillkomst i Bolivia

Arbetet med konstitutionen började redan 2006. Den blev klar i oktober 2008 och trädde i kraft i den 7 februari året efter. Arbetet utfördes av en grundlagsskrivande (konstituerande) församling, vilken bestod av 255 medlemmar som representerade flertalet av Bolivias etniska grupper. Kvinnorna var underrepresenterade i denna grupp, men åtminstone 88 kvinnor deltog, av vilka hälften var från ursprungsbefolkningen.²⁶ Tillkomsten av konstitutionen speglas i dess utformning, då den är lång, heltäckande och genomarbetad – man har ansträngt sig för att inte glömma någon eller något. Att en relativt stor del kvinnor var med och skapade den kan även det vara orsaken till det stora fokus som i konstitutionen har lagts på dem som grupp. Konstitutionen röstades igenom med en majoritet på 61,43 procent.

3.3 Konstitutioner i delade samhällen

Att uppmärksamma och erkänna kulturella skillnader i sin konstitution har alltså visat sig kunna minska polariseringen mellan grupper i ett samhälle, och kan bidra till att människor skapar sig flera identiteter. En människa är inte bara kristen, indian, eller vit. Vi kan identifiera oss med både den grupp vi ser oss själva vara närmast, och med samhället i stort.

Multinationella samhällen utgör en utmaning för utformningen av staten. De passar inte in i den gängse modellen, och extra försiktighet måste vidtas.²⁷ Tar man inte hänsyn till den identitetsskapande funktion konstitutionen har, kan motsatsen till vad man vill uppnå bli verklighet, och de etniska identiteterna kan stärkas allt mer. Risk för detta uppstår då en grupp sätts före en annan, eller om en grupp erkänns men inte en annan.²⁸ Att Evo Morales har en svår balansgång att gå är därför tydligt. Indianerna har slutligen fått det erkännande de ska ha,

²⁶ Nilsson, Jessica, "Polleras tar över makten i Bolivia", Latinamerika nummer 2, 2009.

²⁷ Tierny, Stephen, 2009, "We the Peoples: Constituent Power and (...)", Loughlin and Walker eds. s. 231.

²⁸ Choudhry, Sujit, 2009, "Constitutional Design for Divided Societies", s. 6f.

men det får inte resultera i att den övriga befolkningen utesluts. I FN:s Human Development Report (HDR) från 2004²⁹ rapporteras det om den lyckade effekt erkännandet av olika identiteter inom en stat kan ha. Rapporten ger exempel på att detta har lyckats i så väl Spanien som i Belgien, där etniska motsättningar har minskat i och med att man har erkänt och uppmärksammat kulturella skillnader och grupper i länderna. Det är en skillnad när det gäller den ekonomiska och sociala situationen mellan Spanien och Bolivia, men trots det är det ett tillvägagångssätt man här kan använda sig av.

3.4 Internationella dokument

I Bolivia står konstitutionen och dess lagar högst i hierarkin. På andra plats kommer de internationella dokumenten landet har ratificerat. De dokument som rör mänskliga rättigheter och gemenskapsrätt inlemmas i landets konstitution (2008, artikel 410 II). De internationella dokument som blir relevanta i det här fallet är främst ILO-konventionen 169 från 1989, vilken handlar om ursprungsfolk och stamfolk. Samt FN-deklarationen om urfolkens rättigheter från 2007.

ILO 169 fastslår att även ursprungs- och stamfolk skall räknas in under FN:s rättighetsdeklarationer. Bolivia är ett av få länder (vid skrivande stund är de totalt tjugo stycken) som har ratificerat stadgan. Det gjordes redan den 11 juli 1991. Det är följaktligen inte enbart under Morales styre som regeringen har vidtagit åtgärder för ursprungsbefolkningens rättigheter. Även föregående regeringar har vidtagit små åtgärder, men det är först nu som någon tar i med hårdhandskarna. Flera av de artiklar som finns i dessa två dokument går att spåra till artiklar i konstitutionen från 2008. Det är områden som rör allt från rätten till sitt eget språk, som rätten till sin egen identitet, en viss del av självstyre samt jämställdhet, både mellan grupper och individer.

Bolivia är även medlem i Organisation of American States (OAS). Organisationens stadga trädde i kraft 1951, och staterna åtar sig bland annat fredlig tvistelösning, respekt för de mänskliga rättigheterna, och samarbete mellan medlemsstaterna. Dock nämns inte ursprungsbefolkningar någonstans i stadgans artiklar. Det närmsta man kommer i att nämna dem är i artikel 45 (f), som behandlar fred och utveckling, där staterna ska arbeta för ”(t)he incorporation and increasing participation of the *marginal sectors of the population, in both rural and urban areas, (...), in order to achieve the full integration of the national community*

²⁹ Human Development Report 2004, s. 47ff.

(...)”. (Min kursivering). Ursprungsbefolkningarna är de som i regel är de marginaliserade delarna av en befolkning, samt de som lever på landsbygden, och vilka som i störst utsträckning skulle beröras av detta åtagande.

4 Vad som har skett – skillnaderna mellan två konstitutioner

Den 7 februari 2009 trädde den nya konstitutionen, som innehåller hela 411 artiklar, i kraft. Det är en storskillnad från den föregående från 1967, bland annat för artikelantal (235 stycken), men främst för sitt nya innehåll. Den nya konstitutionen är oerhört ambitiös. Morales mål med den var att stärka ursprungsbefolkningens ställning i samhället.³⁰ Bolivia har nu blivit en ”plurinationell” stat, vilket syftar på dess många etniska grupper. Redan i preambeln till dokumentet förklaras det att Bolivia är ”en social enhetsstat med multinationell lag”. Den förklarar vidare att de skapar en ny stat, som lämnar kolonialismen, republikanismen och nyliberalismen bakom sig. Till minne av, och med inspiration från historien, skapas en stat baserad på respekt och jämlikhet hos alla. Arvet från sin indianska befolkning lyfts fram och ordval som ”Pachamama” och ”Madre Tierra” används. Det förstnämnda kommer från indianspråk som quechua och aymara, och det andra är spanska, men vilka båda betyder ”Moder Jord”. Termen är indianernas traditionella namn för vår planet.³¹ De praktiska förändringarna kan fortfarande vara svåra att se, då inte allt för mycket tid har passerat sedan den trädde i kraft. Dock kan man fråga sig om en så omfattande och heltäckande text kan bli genomförbar. För att lyckas genomföra alla reformer krävs lagändringar, ett stort arbete som fortfarande väntar de flesta områdena.

4.1 Nationella språk och definitioner

Konstitutionen från 1967 nämner inte landets ursprungsbefolkning tydligt och utförligt, utan istället det ”bolivianska folket” och ”campesinos”, vilket syftar på indianerna. Benämningen ”campesinos” myntades i och med revolutionen 1952, då indianerna började kräva sitt erkännande.³² Ingen klar definition av vilka som utgör ursprungsbefolkningen finns, och inga särskilda rättigheter är anpassade efter dem som grupp. Vidare förklaras landet som en fri,

³⁰ Healey, Susan, 2009, ”Ethno-Ecological Identity and the Restructuring of Political Power in Bolivia”, s. 84.

³¹ Preambeln, konstitutionen oktober 2008.

³² Healey, Susan, 2009, ”Ethno-Ecological Identity and the Restructuring of Political Power in Bolivia”, s. 89.

självständig och suverän republik, med en representativ demokrati (1967, artikel 1). De många språk som finns i landet uppmärksammas inte heller, och några krav på dem som officiella språk finns inte. Det fastslås dock att alla ska åtnjuta samma rättigheter, utan åtskillnad när det gäller bland annat språk, men även kön, ras, politisk åsikt, och dylikt (1967, artikel 6).

Skillnaden är markant när man läser i konstitutionen från 2008. Här stadgas det att Bolivia som stat bygger på den mångfald som finns i landet när det gäller politik, ekonomi, juridik, kultur och språk (2008, artikel 1). Ursprungsbefolkningens historiska närvaro i landet uppmärksammas och de ges rätt till självstyre (2008, artikel 2), de trettiosex indianspråk som finns i landet har blivit officiella (2008, artikel 5), och gruppen har ett eget kapitel (fjärde) som fastslår deras ställning och rättigheter som folk. Vidare gällandes språk ska officiella handlingar och dokument finnas tillgängliga på minst två språk, där spanska bör vara ett utav dem, och det andra ett ursprungsspråk. Vilket av dessa man väljer avgörs av vilket som för fallet är mest relevant (2008, artikel 5 II). Statstjänstemän ska även kunna minst två av landets officiella språk (2008, artikel 234(7)), och det ska vara möjligt att få studera sitt eget språk i skolan (2008, artikel 30 II.12). På papper är kampen för ursprungsbefolkningens språk och erkännandet av dem framgångsrik.

4.2 Rättigheter och skyldigheter

Rättighetskapitlet har i den senaste konstitutionen utökats. Medborgarna ges grundläggande rättigheter, vilka sedan kompletteras med ursprungsbefolkningens rättigheter. Här fastställs det att de som identifierar sig med den indianska kulturen, språket, de historiska traditionerna, institutionerna samt deras kosmovision – deras helhetssyn på allt – tillhör ursprungsbefolkningen. Indianerna har rätten att existera fritt, till självbestämmande, till sitt eget territorium, deras institutioner blir en del av den allmänna statens, skyddandet av deras heliga platser, rätten till sin traditionella medicinering, mm.³³ Rättigheten till mat och vatten är också något som tas upp (2008, artikel 16), vilket ger den bolivianska staten skyldigheten att livnära sin egen befolkning.

Båda konstitutioner som är i fokus för denna studie innehåller något så speciellt som skyldigheter. Både medborgarna och staten binds utav skyldigheten att respektera och

³³ Artikel 30, I och II, 2008.

efterleva de lagar och rättigheter som fastslås i konstitutionerna.³⁴ Vidare ska även landets enighet, och dess symboler och värden skyddas, samt ”det naturliga, kulturella och ekonomiska Bolivia”.³⁵

4.3 Nationalisering och autonomi

Två av de mest omdiskuterade reformerna har varit de som rör nationaliseringen av naturresurser, samt frågan om autonomi. Bolivia är ett land med stora naturresurser, och som tidigare nämnt finner man de största tillgångarna i landets östra delar. Den egentliga reformen genomfördes redan 2006 då Evo Morales lät militärtrupper ockupera några av de områdena med gasutvinning, och på så sätt förklara dem nationaliserade och tillhörande den bolivianska staten.³⁶ Nya avtal har skrivits med dessa utländska bolag som utvinner olja och gas i landet, och har nu blivit till fördel för Bolivia.³⁷ Bolaget som har tagit över landets gas- och oljemarknad är Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos (YPFB), och den nya konstitutionen slår fast att dessa tillhör det bolivianska folket. Staten fungerar via YPFB som representant för bolivianerna när det gäller produktion och marknadsföring av resurserna (2008, artikel 359). Reformen har i stort varit väldigt populär. Utländska bolag hade under lång tid varit dominanta på den bolivianska marknaden, och många bolivianer har känt att deras stora tillgångar ändå inte har varit till deras fördel, då pengarna har hamnat utomlands.³⁸ Innan reformen genomfördes fanns det en lag från 1994, Ley de Participación Popular (LPP, även känd som lag 1551) som hade till uppgift att bland annat uppmärksamma ursprungsbefolkningens rättigheter. Lagen antogs främst som ett verktyg för att decentralisera makten, och öka jämställdheten mellan landets delar.³⁹ Dock fanns det lagstadgat att la Media Luna skulle tilldelas 18 procent av den statliga provisionen från gas- och olja. Morales reformer innebar att denna lag har avskaffades, vilket är en av orsakerna som har lett till kravet på autonomi i regionen.⁴⁰ I den mån har Morales politik inte verkat enande för landet, snarare tvärtom.

³⁴ Artikel 8, konstitutionen 1967. / Título III. art. 108(1) och 108(2), 2008.

³⁵ Artikel 108(13) och 108(14), 2008.

³⁶ The Bolivia Information Forum, "Oil and gas nationalisation", senast besökt 091214.

³⁷ von der Heydt-Coca, Madga, 2009, "Neoliberal Agenda in Bolivia and its Aftermath", s. 364.

³⁸ The Bolivia Information Forum, "Oil and gas nationalisation", senast besökt 091214.

³⁹ Pierce, Margaret Hollis, 1997, "Local Level Democracy and Decentralized Development", s. 3f.

⁴⁰ von der Heydt-Coca, Madga, 2009, "Neoliberal Agenda in Bolivia and its Aftermath", s. 354f.

I konstitutionens sjunde kapitel förklaras det att ursprungsbefolkningen har rätt till självbestämmande. De får själva utforma sin egen statut, med Bolivias egen konstitution och lagar som grund (2008, artikel 292). Automin kan delas in i fyra områden, det skapas län, regioner, kommuner samt ursprungsbefolkningens områden. Autonomifrågan har främst rört indianerna på så sätt att det fastställs att de som ursprungsfolk har rätt till självstyre. Det här är något regioner med spanskättlingar har motsatt sig. Santa Cruz är regionen som har gått hårdast fram när det gäller rätten till autonomi. Den rika eliten i la Media Luna vill göra det möjligt för dem själva att göra gas- och oljeaffärer, och slippa följa Morales lagar i det fallet. De skulle tjäna mer på att själva sköta dessa affärer, då de bland annat skulle slippa skatta lika mycket, och själva får bestämma mängd och pris att sälja till. Den fjärde maj 2008 hölls där ett val angående regionens frigörelse från La Paz, vilket inte var godkänt av staten. Resultatet blev att autonomi för provinsen röstades igenom. Resultatet har inte uppfyllts i och med att valet inte var lagligt, och den bolivianska staten förklarade också valet som ogiltigt.⁴¹ Trots ett icke-officiellt val talar dock agerandet och resultatet ett klarspråk. Bolivia är delat, både dess folk och dess regioner, och konstitutionen och den politik Morales väljer spelar här en stor roll för att förbättra förhållandet mellan de olika grupperna i landet.

4.4 Rättssystemet

Den reformerade konstitutionen ger ursprungsbefolkningen rätten till att använda sitt eget rättssystem (2008, artikel 179). Deras lagar ges samma status som statens vanliga lagar, men de har en begränsning i var de kan nyttjas. Begränsningen rör de autonoma områdena, och indianer som lever i större städer som La Paz och Sucre, kommer inte att ha möjlighet att utnyttja sina rättstraditioner där. På dessa platser är det den plurinationella statens lagar och juridiska system som ska efterlevas. Det finns flera utgångspunkter man kan kritisera detta tillvägagångssätt från. Traditionellt har ursprungsbefolkningen andra lagar och regler, och man skulle kunna höja rösten för risken för bristande demokrati och individens rättigheter. Det verkar även diskriminerande, då inte alla ur ursprungsbefolkningen får ta del i denna reform. Det är enbart i de autonoma delarna som den traditionella rättsskipningen kommer att finnas, vilket utelämnar en stor del av den indianska befolkningen. Hur reformen skall genomföras återstår fortfarande, och det kan bli en av de svårare uppgifterna för Morales att lösa.

⁴¹ von der Heydt-Coca, Madga, 2009, "Neoliberal Agenda in Bolivia and its Aftermath", s. 365.

I övrigt har även ursprungsbefolkningens etik och moral fått en del i andra kapitlet rörandes statliga principer och värden. Artikel 8 förklarar att indianska levnadsregler som ama qhilla – att inte vara lat, och suma qamaña – leva gott, är saker som staten förutsätter och främjar. Det här blir ytterligare ett erkännande av indianerna i samhället, och deras traditioner och levnadssätt blir en större del i det bolivianska samhället.

4.5 Förändringar på andra områden

Stora förändringar har som sagt skett i och med den nya konstitutionen. Trots att ursprungsbefolkningens situation här är det centrala, finns några fler förändringar som är värda att ta upp. Anledningen till det är att skapa sig förståelsen av de markanta skillnader de betyder för befolkningen i Bolivia. Det finns flera marginaliserade grupper i landet, och en som har fått en stor uppmärksamhet i den senare konstitutionen är kvinnorna. Förutom ursprungsbefolkningen är kvinnorna är några av de stora vinnarna i och med denna reform. En stor fokus finns på könspektivet. Spanskan är ett språk som innehåller både maskulina och feminina formuleringar, och man är hela tiden noggrann i konstitutionen med nämmandet av både det manliga och kvinnliga. Exempelvis nämns både ”la presidenta” och ”el presidente”, vilka båda talar om landets president, men den första står för en kvinnlig, och den andra för en manlig. Denna typ av formuleringar är genomgående i hela konstitutionen. Kvinnorna ges även extra utrymme i artiklarna, där de skyddas från våld både i hemmet och i samhället (2008, artikel 15 II), kvinnor skyddas även i samband med graviditet och har rätt till hjälp under och efter denna period (2008, artikel 45 V). Kvinnorna ska även upptas i arbetslivet och skall erkännas samma rättigheter och samma ställning som män (2008, artikel 48 V). Här är bara några exempel på hur kvinnornas ställning har stärkts på papper.

Kampen för kokan har även det gett resultat i konstitutionen, där den har fått en egen artikel (2008, artikel 384). Här förklaras det att staten beskyddar kokan som ett kulturarv, fädernesarv och som den naturresurs plantan utgör. Artikeln förklarar också att i sitt naturliga tillstånd utgör kokabladen inte narkotika.

5 Förändringar i praktiken

Förändringarna på papper har varit stora. Men vad har då hänt i praktiken? Den 6 december förra året hölls det första presidentvalet i Bolivia under den nya konstitutionens lagar. Utgången var redan förutspådd, och Morales vann och sitter kvar som president i ytterligare fem år, precis som man hade trott. Jessica Nilsson, före detta korrespondent för Bolivia för tidsskriften *Latinamerika*, vittnar om att de stora förändringarna till följd av den nya konstitutionen ännu väntar, och att det är i och med presidentvalet förändringarna först nu kan ta fart.⁴² Eftersom man tidigare inte har arbetat fullt ut under den nya konstitutionen är det tydligt att det fortfarande kan vara svårt att inom vissa områden se några förändringar. Men redan nu finns några exempel på de implementeringar som har vidtagits.

5.1 Polleras

Kvinnorna har som redan visats fått en starkare ställning i det bolivianska samhället. Innan Morales tillträde som president år 2005 var det svårt att finna kvinnor på högre poster inom landets administration. De är fortfarande få i relation till männen, men sedan 2005 har numera två av landets justitieministrar och en jordbruksminister varit kvinnor från ursprungsbefolkningen. Dessa kvinnor sticker inte bara ut för att de är just kvinnor, utan det som särskiljer dem kanske mest är att flera av dem bär sina traditionella stamkläder i sitt arbete, därav namnet ”polleras”, som syftar på deras traditionella, färgglada kjolar.⁴³ Det är ett stort steg att gamla traditioner tar plats på officiell nivå. Det är i och med Morales tillträde som president som denna trend har tagit fart, och gjort det möjligt för de som vill att använda sin traditionella klädedräkt.

Kvinnorna garanteras även samma rätt till deltagande i politiken som män, vilket ska ses över av statens valorgan (2008, artikel 147 I, samt 210). Detta resultat går ännu inte att se, då det första kommunalvalet med den nya konstitutionen som grund först hålls den fjärde april i år. Jämn könsfördelning är inte något som enbart är fastslagen för de politiska posterna, utan även platser för ursprungsbefolkningen har reserverats (2008, artikel 147 II).

⁴² Mejlintervju, Jessica Nilsson, 091212.

⁴³ Nilsson, Jessica, ”Polleras tar makten i Bolivia”. *Latinamerika* nummer 2, 2009.

5.2 Traditionell medicin

Staten tar på sig ansvaret för sina medborgares hälsa (2008, artikel 35). Vidare förklaras det i artikeln att ursprungsbefolkningens traditionella läkemedelskonst inkluderas i den moderna sjukvården. Denna reform har visat sig ge oerhört goda resultat. Det kan bli kostsamt att gå till läkaren, och människor som bor på landet har ofta dålig kontakt med, och dålig kunskap om, modern sjukvård. Istället har de vänt sig till den traditionella sjukvården, till medicinmän kända som *kallawayas*. Här används naturmediciner i kombination med spirituella ritualer. Staten har genom de lagar som antagits nu kontroll över den traditionella medicinen, och meningen med det är att de på så sätt ska kunna garantera dess kvalitet. Eftersom så många från ursprungsbefolkningen har gått till medicinmän, och ibland inte haft något annat val, förbättrar man nu denna läkekonst och bidrar till befolkningens ökade hälsa. Regeringen kombinerar de båda läkekonsterna, den traditionella och moderna, och målet är bland annat att få ned den höga barnadödligheten i landet.⁴⁴ Situationen för mödrar och deras barn är oerhört utsatt i Bolivia, till stor följd av just bristande sjukvård. År 2007 rapporterade Unicef att 57 barn per tusen födda dör innan fem års ålder. Från samma år rapporteras det i grannlandet Paraguay om 29 barn per tusen födda dör innan fem års ålder.⁴⁵ Det är visserligen en siffra som har minskat för bägge länder de senaste årtiondena, men den är trots det hög. (För att belysa hur hög siffran är kan man jämföra med Sverige, där tre barn per tusen födda som dör innan fem års ålder). För att visa på hur allvarligt regeringen tar detta åtagande, finns det numera statliga apotek för traditionell medicin, och alla praktiserande *kallawayas* ska registreras.⁴⁶

5.3 Jordreformer

I samband med valet i januari 2009 hölls även ett val angående en begränsning av hur mycket mark som får ägas. Valet stod mellan 5 000 hektar och 10 000 hektar mark, där det förstnämnda förslaget röstades igenom med hela 80,65 procent⁴⁷. Anledningen till denna begränsning har att göra med att det är en liten minoritet av rika som äger den största delen mark i landet. Mark som exproprieras av regeringen på detta sätt ska ges till jordlösa.

⁴⁴ Nilsson, Jessica, "Ökad status för Bolivias medicinmän", Latinamerika nummer 4, 2009, s. 34ff.

⁴⁵ Unicef, "Statistics Latin America", senast besökt 091226.

⁴⁶ Nilsson, Jessica, "Ökad status för Bolivias medicinmän", Latinamerika nummer 4, 2009, s. 37.

⁴⁷ The Bolivia Information Forum, "3 Feb 2009 – Final referendum results (official)", hämtad 091226.

Implementeringarna av denna reform har redan tagits vid, där det senast handlar om Branko Marinkovic som har fått en ranch på 12 500 hektar konfiskerad.⁴⁸ Marken, som används till sojabönsodling, skall nu återbördas till Guarayo-indianerna vilka anses ha den historiska rättigheten till den. Marinkovic är en av Bolivias rikaste män, och han äger fler rancher i både mindre och större format än den han nu har blivit av med. Genomförandet har dock blivit ifrågasatt, då han är en av Morales största motståndare. Oppositionen menar att Morales genomför reformen enbart för att minska makten hos denna. Om så är fallet framgår inte i artikeln eller i reformen, men något som går att spekulera i. Jordreformen har hittills uppskattats av en majoritet av bolivianerna, då fler nu får en chans att försörja sig i ett land där två tredjedelar lever under fattigdomsgränsen. Med en växande befolkning, och en fortsatt immigration till städerna just på grund av brist på mark och arbete, är detta något som behövs för att lösa bland annat problemen med fattigdom och arbetslöshet. Det gamla koloniala markägandet är sig fortfarande likt – där en liten elit äger en majoritet av marken.

⁴⁸ Bajak, Frank, 091211, "Bolivia Seizes big ranch from president's opponent", hämtad 091222.

6 Slutsatser och diskussion

Konstitutioner har en viktig roll för stater. I och med att grunden till statens utformning hittas här, är formuleringar, ordval och vilka områden som berörs oerhört viktiga för ett positivt resultat för en stat. Självklart kan saker som inre motsättningar fortfarande leda till osäkerhet, men en konstitution kan bidra till att minska denna risk. Genom att skapa en gemensam identitet för ett lands befolkning, skapar man en större chans för ett stabilt samhälle. Denna uppgift blir som vi har sett extra viktig för delade samhällen, där flera identiteter ska beaktas, och alla ska ha rätten att få tala sitt språk, utöva sin religion, kultur och så vidare.

Det är fortfarande tidigt att för Bolivias del dra slutsatser om vilken roll den nya konstitution har för ursprungsbefolkningens rättigheter. På papper kan man se att stora förändringar har skett, och uppfylls förändringarna kommer deras situation att förbättras. Men för att se förändringarna i praktiken krävs det mer tid. Mer tid behövs för att kunna implementera de nya rättigheterna och skyldigheterna i landet, och för att kunna utvärdera deras resultat. Man skulle kunna fråga sig om en så lång och heltäckande konstitution som Bolivias är det ultimata. I och med att den är så pass heltäckande behöver lagändringar genomföras, och lyckas inte detta finns det risk att missnöje kommer växa fram hos befolkningen. Morales och hans regering har en viktig uppgift i att genomföra de reformer de har utlovat. En mer kort och koncis konstitution skulle kunna fungera heltäckande även den. Väljer man sina ord och formuleringar väl kan man fortfarande täcka in de rättigheter och skyldigheter som ska uppfyllas i en stat. Vad man kan konstatera är dock att Bolivias nya konstitution berör oerhört många områden, där man har ansträngt sig för att inte någon eller något ska bli glömt. Hur det blir med de saker man har förbisett återstår dock att se, och hur man ska lösa dem.

Tydligt är att konstitutionen från 2008 uppfyller fler av de mänskliga rättigheter ursprungsbefolkningen i Bolivia så länge har saknat än vad den tidigare konstitutionen gjorde. De har nu en starkare röst att göra sig hörd med, med hjälp av kvoteringar har de lättare att få en plats på högre positioner inom samhället, och de har fått en stärkt ställning i och med att deras språk har blivit officiella. Frågan om identitet besvaras i konstitutionen från 2008. Konstitutionen har inte uteslutit någon, men frågan kan istället bli om den, som Pildes varnar för (kapitel 3.1) segmenterar dessa identiteter ytterligare med de tydliga formuleringar och

definitioner som går att finna i den. För att lösa de interna spänningar som finns i landet, och ta sig över de etnisk-ekologiska gränser som Healey talar om, behöver befolkningen i Bolivia kunna finna en gemensam identitet och politik de kan enas under. Frågan är om Morales politik kan bidra till detta enande. Valet som hölls den 6 december förra året visar att Morales tillsammans med MAS har fått större stöd hos la Media Luna. Resultatet blev strax över 40 procent i Santa Cruz. Till skillnad från resultatet i valet år 2005, då Morales erhöll 33 procent av rösterna från detta område. Att han även vann det senaste valet med en än högre majoritet än det föregående, visar på ett fortsatt förtroende och popularitet hos det bolivianska folket. Oppositionella partier går även att finna hos den ursprungliga befolkningen, så att anta att det enbart skulle vara indianer som röstar på honom skulle vara felaktigt.

Konstitutioner har en viktig roll för stater. Efterlevs de inte blir de tandlösa verktyg som bara har fina formuleringar på papper. Resultatet för Bolivia är fortfarande svårt att se, men det faktum att Morales sitter kvar vid makten ytterligare en mandatperiod, och det går att se förändringar redan nu, kan man hoppas på en ljusare framtid för Bolivia och dess befolkning, både den ursprungliga och ättlingarna till européerna.

Referenser

Litteratur

- Bajak, Frank, 'Bolivia seizes big ranch from president's opponent', 091211, hämtat från <http://www.inform.com/article/Bolivia%20seizes%20big%20ranch%20from%20president%27s%20opponent>, senast besökt 091222.
- The Bolivian Information Forum, 'Country Profile', hämtat från <http://www.boliviainfoforum.org.uk/>, senast besökt 091215.
- Cameron, Maxwell A., 'Latin America's Left Turns: beyond good and bad', 30:2 *Third World Quarterly* (2009) pp. 331-349.
- Choudhry, Sujit (ed.), *Constitutional Design for Divided Societies: Integration or Accommodation?*, Oxford University Press, 2008.
- de la Reguera, Eric, "Omröstningen befäste Bolivias splittring", DN.se, 090129, hämtat från <http://www.dn.se/nyheter/varlden/omrostningen-befaste-bolivias-splittring-1.485623>, senast besökt 091216.
- Healey, Susan, 'Ethno-Ecological Identity and the Restructuring of Political Power in Bolivia', 36:4, *Latin American Perspectives* (2009) pp. 83-100.
- von der Heydt-Coca, Magda, 'Neoliberal Agenda in Bolivia and its Aftermath', 8 *Perspectives on Global Development and Technology* (2009) pp. 347-371.
- Lijphart, Arend, *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, Yale University, 1977.
- Loughlin, Martin and Walker (eds.), *The Paradox of Constitutionalism: Constituent Power and Constitutional Form*, Oxford University Press, 2007.
- Movimiento al Socialismo, officiell hemsida, <http://www.masbolivia.com/>, senast besökt 091216.
- Nilsson, Jessica, "'Polleras" tar makten i Bolivia', 2 *Latinamerika* (2009) pp. 17-22.
- Pierce, Margaret Hollis, "Local Level Democracy and Decentralized Development: The Case of Bolivia's Popular Participation Plan", (1997), hämtad från <http://www.iisec.ucb.edu.bo/projects/Pieb/archivos/Peirce-LocalDemocracyBolivia.pdf>, senast besökt 091226.

Övrigt referensmaterial

- Bolivianska konstitutionen, 2 februari 1967.
- Bolivianska konstitutionen, oktober 2008.
- FN:s allmänna deklaration om ursprungsfolkens rättigheter, 2007.
- Human Rights Watch Report, January 2009, Country Summary: Bolivia.
<http://www.hrw.org/en/world-report/2009/bolivia>, hämtad 091123.

ILO-konventionen 169, 1989.

Organization of American States Statute, 1948.

Riksdagen.se, ”Grundlagarna”, http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_____1527.aspx,
senast besökt 091221.

SFS, Regeringsformen (1974:152).

Unicef, Statistics Latin America, hämtat från

<http://www.unicef.org/infobycountry/latinamerica.html>, senast besökt 091226.